સંવત ૧૯૭૮ સને ૧૯૨૨.

શા. ચીમનલાલ ગોકળદાસે છાપ્યો શ્રી જૈન એડવોકેટ
પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ ઘીકાંટા—અમદાવાદ.

મૂલ્ય ચાર આના.

કોઇ પ્રસંગે ન ગાવામાં આવે તે ગાયન રદ સમજવું.

॥ श्री गणेशायनमः ॥

બલિરાજા.

નાટકની પ્રવેશવાર ટુંક હકીકત.

મંગળાચરણ, ઇશ્વરસ્તવન; વસ્તુ સૂચન.

અંક ૧ લો.

પ્રવેશ ૧ લો—ક્ષીરસાગર દેવમંડળ તથા દાનવમંડળ મળી સમુદ્ર મંથન કરતાં નિકળેલાં લક્ષ્મી, અપ્સરા વગેરે ચૌદ રત્નોની વહેંચણી માટે દાનવપતિ બલિ તથા ઇંદ્ર વચ્ચે તકરાર, વિષ્ણુ તથા શંકરભગવાને આવી બંને પક્ષનું સમાધાન કરવું, યોગ્ય વહેંચણી કરી લક્ષ્મી, વિષ્ણુ તથા શંકરનું પોતાના સ્થાને જવું અમૃત માટે ફરીથી દેવ દાનવોમાં તકરાર, વિષ્ણુનું મોહિની સ્વરૂપે પ્રગટ થવું; મોહિનીના મોહમાં મુગ્ધ બનેલા દાનવોને છેતરી દેવોને અમૃતનું પાન કરાવવું. રાહુએ દેવોનું કપટયંત્ર પારખી ઝટ માયાથી દેવ બની અમૃતનું પાન કરવું. દે-

તાઓનો ગભરાટ; વિષ્ણુ ભગવાને આવી રાહુનો શિરચ્છેદ કરવો, દેવતાઓમાં આનંદ ઉભરાયો !

પ્રવેશ ૨ જો—તડાકીયા જોશી ત્રંબકલાલની પોતાની નવી સ્ત્રી લાડવહુની સ્વતંત્રતા વિષે રકઝક, ત્રંબકલાલનું કંટાળીને જવું.

પ્રવેશ ૩ જો—વસંત બગીચો. બલિરાજાની કન્યા રત્નમાળાનું સખીઓ સહ બગીચામાં વિનોદહાસ્ય ઇંદ્રકુમાર જયંતનું વિમાનમાં બેશી આવવું; રત્નમાળા તથા જયંતનો પ્રણય વિનોદ, અચાનક બલિરાજાનું આગમન, રત્નમાળા તથા જયંત વચ્ચે પ્રેમ બંધાયલો જોઇ ગુસ્સે થઇ બંનેને કારાગ્રહમાં કેદ કરવાનું પોતાના સરદારોને કહી બલિરાજાનું જવું; રત્નમાળાનું હરણ કરી જયંતનું વિમાનદ્વારા સ્વર્ગમાં ચાલ્યા જવું; દાનવ સરદારોનું દિગમૂઢ થવું, રેગ્યો !

પ્રવેશ ૪ થો—થો રત્નમાળાનું હરણ થવાથી વિંધ્યાવલીનો શોક તથા બલિરાજાનો ક્રોધ, ગુરૂ શુક્રાચાર્યની આજ્ઞાથી સાત પાતાળના સૈન્યને ભેગું કરી જયંતને શિક્ષા કરવા તથા ઇંદ્રાસન મેળવવા અમરાવતી તરફ બલિરાજાનું પ્રયાણ.

પ્રવેશ ૫ મો—ઇંદ્રભવન. ઇન્દ્ર તથા ગુરૂ બૃહસ્પતિ વચ્ચે આનંદ વાતચીત, નારદ મુનિએ આવી બલિરાજાએ અમરાવતી ઉપર ચ્હડાઇ કરવાના સમાચાર આપવા.

ઈંદ્ર—બૃદ્ધ્ પતિનો ગભરાટ ! નારદની સલાહથી ઈંદ્રનું વૃદ્ધ બ્રાહ્મણનું સ્વરૂપ ધારણ કરી, યાત્રા-નિમિત્તે ચાર માસ સુધી બલિરાજાની પુત્રાની માગવાનો કપટ યંત્ર રચી, બલિના દરબારમાં જવું.

પ્રવેશ ૬ ઠ્ઠો—સ્વર્ગ, જયંતનું અંતઃપુર જયંત—રત્નમાળાનો પ્રણયશૃંગાર, ઈંદ્ર કુમારી જયંતીનો વિનોદ.

પ્રવેશ ૭ મો—રાજ્યમાર્ગ, તડાકીયા ત્ર્યંબકલાલનો લ્હેર કરવા નિકળેલી લાડવાઇ સાથે આનંદ વિનોદ. લાડવાઇનું ઘેર જવું. તડાકીયા-ફડાકીયાનો મીલાપ ફડાકીયા વૈદની લંગડી છોકરીના તથા તડાકીયા શેઠના કાણા છોકરાના લગ્ન કરવા સંબંધી બંને વચ્ચે વાતચીત વર-કન્યાની ખોડ છુપાવવાની ઠગાઇ કરી બંનેનું મનમાં આનંદ પામવું; ન્યાતગોરે આવી બંનેની લુચ્ચાઇ દાબવા લાંચ લઇ લગ્ન સંબંધ બાંધી આપવો; બંને વેવાઇ તથા ગોરનો આનંદ.

પ્રવેશ ૮ મો—બલિ દરબાર. બલિ દરબારમાં કપટથી વૃદ્ધ બ્રાહ્મણ બની યાચના માટે ઈંદ્રનું આગમન, ઇંદ્રને દાન આપવાનું વચન આપતા જતાં નારદ તથા શુક્રાચાર્યે આવી બલિને તેમ કરતાં અટકાવવો; ભેદ પ્રપંચનો પ્રકાશ, ઈંદ્રના અભિમાનથી બલિનો ક્રોધ; ઇંદ્રને કારાગૃહમાં કેદ કરવો; નારદ મુનિનો આનંદ.

ટેબ્લો !

અંક ૨ જો.

પ્રવેશ ૧ લો—અમરાવતી પાસેનું ઉપવન. ત્રિલોકાટન કરતા મુનિવર નારદ તથા દેવગુરૂ બ્રહસ્પતિ વચ્ચે વાતચીત નારદે બલિ ઇંદ્રાસન લેવા અમરાવતી તરફ જાય છે એવા સમાચાર આપવાથી દેવગુરૂનું ઇંદ્રાણી પાસે જવું.

પ્રવેશ ૨ જો—ઇંદ્રાસન. બલિદ્વારે ઇન્દ્ર કેદ થવાથી તથા બલિ ઇંદ્રાસન લેવા આવે છે તેવા ખબર મળવાથી શચી ઇંદ્રાણીનું ગભરાવુ તથા દેવમંડળનું દીલગીર થવું. વિજય પામેલા ગર્વિષ્ટ બલિનું દાનવ મંડળ સહિત ઇંદ્રાસન પાસે આવવું. બ્રહસ્પતિ તથા શચી બળાત્કારથી ઇંદ્રાસન ઉપર બેસવા જતા બલિનો તિરસ્કાર કરી અટકાવવો. ઉદ્ધતાઇથી શચી તથા દેવ મંડળનું અપમાન કરી ઇંદ્રાસન ઉપર બેસવા જતાં ઇંદ્રાસનમાં ચમત્કાર ! ભયભીત બલિની દેવોએ મશ્કરી કરવી. ટેબ્લો.

પ્રવેશ ૩ જો—ઇંદ્રભુવન. શુદ્ધ પ્રેમી દંપતી રત્નમાળા તથા જયંતની આનંદ વાતચીત, ઇંદ્ર મહાશયો જોઇ આશ્ચર્ય પામતા રત્નમાળાને શોધતા બલિનું આગમન, રત્નમાળા-જયંતનું બલિને જોઇસ્તબ્ધ થવું; બંદીવાન ઇંદ્રને કેદ મુક્ત કરવા તથા જમાઇની મેહમાની કરવાની કપટ લાલચ આપી બન્નેને પોતાની સાથે શોણીતપુર લઇ જવાં.

પ્રવેશ ૪ થો—પરશુરામ ફડાકીયા વૈદનું ઘર. લંગડી જોહરીનું ઠગાઈથી લગ્ન કરવાનું ચોકસ થવાથી વૈદનું તથા તેની સ્ત્રી સુરજનું હરખઘેલાં થવું

પ્રવેશ ૫ મો—વૈકુંઠ, લક્ષ્મીભુવન. લક્ષ્મીદેવીની ગૃહિણી ધર્મ વિષે વિશાખા તથા રોહિણી સાથે વિનોદચર્ચા, લક્ષ્મીએ ગૃહિણી ધર્મનું રહસ્ય સમજાવવું; બાદ વિષ્ણુ ભગવાનનું આવવું, શુદ્ધ સાત્વિક પ્રેમચર્ચા ભક્તોનું રક્ષણ કરવા વામનઅવતાર ધરી તથા અદિતિએ આદરેલી તપશ્ચર્યાનું ફળ આપવા વિષ્ણુ પરમાત્માનું જવું.

પ્રવેશ ૬ ઠો—બલિરાજાનો મહાલય. ઈંદ્રાસન ઉપર બેસવા જતાં અપમાન પામી લજ્જિત થયેલા બલિરાજાનો ક્રોધ. ફરીથી પૂર્ણ તૈયારીથી અમરાવતી ઉપર ચઢાઈ લઈ જવાનો વિચાર. શતયજ્ઞ પૂર્ણ થયા સિવાય ઈંદ્રાસન લઈ શકાશે નહિ માટે સોમો યજ્ઞ પૂર્ણ કર્યા બાદ ચઢાઈ લઈ જવાની શુક્રાચાર્યે સલાહ આપવી; બલિનો છેલ્લો સોમો યજ્ઞ આદરવાની તૈયારી.

પ્રવેશ ૭ મો—કશ્યપમુનિનો આશ્રમ. ઈંદ્રાદિક દેવોની તથા અમરાવતીની દાનવોએ ભયંકર દુર્દશા કરવાથી દેવમાતા અદિતિની તપશ્ચર્યા, વિષ્ણુ પ્રાકટ્ય; બલિના ત્રાસથી ભયભીત થયેલા દેવોનું સંકટ નાશ કરવા વિષ્ણુ ભગવાનને [illegible] આવવું

વિષ્ણુ પરમાત્માએ અવતાર લઇ દુષ્ટોનો સંહાર કરવાનું સર્વેને વચન આપી સાન્ત્વન આપવું; વામન અવતાર દર્શન—ટેબ્લો !

પ્રવેશ ૮ મો—રાજ્યમાર્ગ. ત્રંબકલાલ જોશી તથા લાડવાઇએ કન્યાને જોવા વેવાઇને ઘેર જવા નિકળવું, વરને જોવા નિકળેલા ફરશુરામ વૈદ તથા સૂરજનો રસ્તામાંજ મીલાપ એક બીજા પોતાની ઠગાઇ મનમાંજ સમજી એક બીજાને ઘર બતાવતા નથી. બાદ ન્યાત ગોરે આવી લગ્ન મરતજ કરી નાખવા બંનેને સમજાવવા લગન દિવસ મુકરર થવાથી બંને વેવાઇ વેવાણો વચ્ચે આનંદ ગીત.

પ્રવેશ ૯ મો—કારાગૃહ. બંદીવાન જયંતની કંગાળ દશા જયંતની દુર્બલ દશાથી બલિનું ફુલાવું જયંતે નિડરતાથી બલિનો તિરસ્કાર કરવા બલિનો ક્રોધ. જયંતને મારવા જતાં રત્નમાળાએ વચ્ચે પડી તેને ઉગારવા તથા બંધનમુક્ત કરવા આજીજી કરવી, બલિ વધારે ઉશ્કેરાઇ જઇ બંનેને મારવા જતાં, ઇંદ્રને બંધન મુક્ત કરી કાર્તિકેય સ્વામી લઇ જાય છે એવા સમાચાર મળવા, બલિનો ઉગ્રક્રોધ કાર્તિકેય સ્વામીનું ઇંદ્રાદિક દેવો સહિત ત્યાં આવી પહોંચવું દેવ-દાનવો વચ્ચે યુદ્ધ, રત્નમાળા-જયંત અને ઇંદ્રાદિક દેવોનું સ્વર્ગમાં ચાલ્યા જવું અને બલિનું હારી જવું. ટેબ્લો !

અંક ૩ જો.

પ્રવેશ ૧ લો—ઇંદ્રાસન.ઇંદ્રને પુનઃ ઇન્દ્રાસન ઉપર બેઠેલા જોઇ દેવ મંડળમાં આનંદ. પરંતુ બલિ સોમો યજ્ઞ પૂર્ણ કરી ઇંદ્રાસન લેવા પુનઃ આવશે તેથી ઇંદ્રનું ગભરાવું, નારદ મુનિએ આવી દેવોના દુઃખો દૂર કરવા વામન પ્રકટ્યના સમાચાર આપવા, સર્વેના આનંદનો અતિરેક!

પ્રવેશ ૨ જો—ત્રંબકલાલનું ઘર પુત્ર ચંદ્રશંકરનો લગ્ન દિવસ હોવાથી તડાકીયાની દોડાદોડી, જાન લઇ માંડવે જવું.

પ્રવેશ ૩ જો—કશ્યપ મુનિનો આશ્રમ. વામનની બાળલીલા નિરખી કશ્યપ-અદિતિનું આનંદિત થવું, કશ્યપમુનિની બલિના સોમા યજ્ઞમાં જવાની તૈયારી, સાથે વામનની જવાની હઠ માતપિતાની સેવામાં તત્પર રહેનાર વામનનું પિતા સાથે બલિ યજ્ઞમાં જવું.

પ્રવેશ ૪ થો—હરશુરામનું ઘર. લગ્ન મંડપ પોકળનો પ્રકાશ અને મારફાડ.

પ્રવેશ ૫ મો—જયંત મંદિર રત્નમાળા-જયંતનો સર્વ પ્રકારે સુખી આનંદ વિનોદ.

પ્રવેશ ૬ ઠો—યજ્ઞમંડપ. બલિના યજ્ઞની સમાપ્તિ, દાનવિધિ, નારદ, શુક્રાચાર્ય અને કશ્યપ વગેરેએ બલિના દાનવીર પણાની પ્રશંસા કરવી, બલિનું અભિમાન; જે કોઇ યાચક બાકી હોય તેમને શોધી લાવવા

અનુચરોને મોકલવા વામને પ્રવેશ કરવો, અલૌકિક દિવ્ય મૂર્તિ જોઈ સર્વેએ આશ્ચર્ય પામવું ! વામનની માત્ર ત્રણુ ડગલાં પૃથ્વીના યાચના. સર્વેનું હાસ્ય ! ! દાનવ ગુરૂ શુક્રાચાર્યનું શંકાશીલ બનવું, યોગ બળથી વિષ્ણુને જાણી લઈ વામનને દાન આપવાની સાફ મના કરવી; નારદમુનિની ઉશ્કેરણીથી બલિની દાન આપવાની હઠ, શુક્રાચાર્યનું ગુસ્સે થઈ શાપ આપી ચાલ્યા જવું; ઝારીમાં દાનવિધિ અટકાવવા સૂક્ષ્મ રૂપે ઝારીના છિદ્રમાં પ્રવેશ કરવો, વામને દર્ભનો સળીથી શુક્રાચાર્યની ચક્ષુ ફોડવી, નારદે મશ્કરી કરવી, વામનને દાન આપવા બલિએ જળ લઈ સંકલ્પ કરવો વામને વૈરાટ સ્વરૂપ થઈ બે પગલાંથી ચૌદ લોકને માપી લેવા વૈરાટ સ્વરૂપે ત્રીજા પગલાની માગણી કરવી, મહા દાનેશ્વરી બલિએ નિડરતાથી, પોતાનું શરીર પણ ભૂમી છે તો ત્રીજુ પગલું પોતાના શિર ઉપર મુકવાનું કહેવું. વૈરાટ સ્વરૂપે ત્રીજુ પગલું મસ્તક ઉપર મુકિ બલિને પાતાળમાં ચાંપવો. પાતાળ દર્શન, વિષ્ણુ ભગવાને પાતાળની ગાદી ઉપર બલિનો રાજ્યાભિષેક કરવો, ઇંદ્રપદ તથા ચાતુર્માસ દ્વારપાળ થઈ તેની પાસે રહેવાનું વર પ્રદાન, નાટ્ય પ્રયોગની પૂર્ણાહુતિ અને અંતિમ આનંદ !

ૐ શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિઃ

મુખ્ય પાત્રો

બલિ—દાનવપતિ વિરોચનનો કુમાર.

ઇન્દ્ર—દેવતાઓનો સ્વામી

બૃહસ્પતિ—દેવતાઓનો ગુરૂ

શુક્રાચાર્ય—દાનવોનો ગુરૂ.

શુંભ, નિશુંભ—બલિરાજાના મહારથી સરદાર

જયંત કુમાર—ઇંદ્રનો, પુત્ર રત્નમાળાનો પતિ.

કાર્તિકેય સ્વામી—ભગવાન શંકરના પુત્ર, દેવતાઓના સેના નાયક.

કશ્યપમુનિ—ભગવાન મરીચિના પુત્ર, દેવ તથા દાનવોના પિતા

વામન દેવ—વિષ્ણુનો અવતાર: કશ્યપ તથા અદિતિના પુત્ર.

અંબાલાલ—એક તડકીઓ જોશી.

પરશુરામ—એક ઢડાકીઓ વૈદ્ય.

વિષ્ણુશંકર—બાત ગોર,

સ્ત્રી પાત્રો

રત્નમાળા—બલિરાજાની પુત્રી

લક્ષ્મી—સમુદ્રમાંથી ઉત્પન્ન થએલી દેવી.

મોહિની—દાનવોને છળવા વિષ્ણુએ લીધેલું સ્ત્રી સ્વરૂપ.

શચી—ઇંદ્રની પત્ની

જયંતી—ઇંદ્રની પુત્રી.

અદિતિ—વામનની માતા; કશ્યપની પત્ની.

માનલીલા
વસંત } —રત્નમાળાની સખીઓ.

વિંધ્યાવલી—રત્નમાળાની માતા, બલિની પત્ની.

લાડબાઈ—તડાકીયા જોશીની સ્ત્રી.

સુરજ—ફડાકીયા વૈદ્યની સ્ત્રી

એ સિવાય—શંકર, વિષ્ણુ, નારદ સૂર્ય, ચંદ્ર, અસુરો દેવો, ઋષિઓ અને દાસ દાસીઓ; વગેરે વગેરે.

॥ श्री गणेशायनमः ॥

॥ श्रीमद् याग् सद्गुरवे नमः ॥

બલિરાજા નાટકનાં ગાયનો.

મંગલાચરણ

સૂત્ર૦—

આનંદ પ્રભાત રમરૂ બ્રહ્મ નામ,
સુખ ધામ શ્યામ પૂર્ણ કામ—આનંદ૦
રવિ કિરણ ઉજાશ, સહુ તિમિર નાશ,
પંકજ પ્રફુલ્લ ગુલાલ લાલ—આનંદ
વન ભ્રમર કેલિ કલી ગુંજે સાર,
વિભુ ચરણ શરણ સ્તવે નરને નાર;
કૃતિ નવિન નાટય રસ અધિક ધાર,
અમી ઝરણ દેવ ધરો અમીની ધાર;

ગજ વદન સ્વરૂપ આદિ ૐ કાર,
પદ કમળ નામું શિશ વાર વાર—આનંદ૦

અર્ધબાળા— ૨

વિશ્વના વિહારી, વારી વારી બલિહારી નાથ,
ત્રિભુવન અકળિત કળા તમારી બલિહારી નાથ,
સુખકર નટવર દુઃખહર દીનના
તન મનના નિજ જનના પ્રભુ પ્રણત પાળ-વિશ્વ.
ભક્ત મણિ બિરદ પાળ સ્વામી,
બહુ નામી, સુખ ધામી કેશવ કૃપાળ-વિશ્વ.

લક્ષ્મી— ૩

રત્નાગરની કન્યકા, લક્ષ્મી નામ રસાળ
લાયક સ્વામી શોધીને, આરોપું વરમાળ;
દેવ મંડળ શ્રીમાન્ મળ્યા, સાગર ત્રટ જાણુ,
પ્રગટી પધા રસાળ, ઉરમાં આણી વ્હાલ-દેવ.
સુંદર દેવાંશીદેવ, કરું શુદ્ધ મનથી સેવ,
અતિ આનંદ સુખ સાજ, સોંપું વરમાળ આજ-દેવ.

મોહની— ૪

છોટીસી મોહનીયાં કો, જોબન ગુમાન હય,
ભાઇ હુવ બસંત મેરા, મદન મેહમાન હય-છોટી૦
ફુલનકી સારી બની, ફુલો ફુલનકે સાજ,

જોબન ગુલાબી ગુલડી, મજા લુંટ મહારાજ—છોટી૦
છોટી છતીયનકી છટા, છોટા બાલમ છેલ,
છોટી નાજુક નાજની, છોટી ફુલનકી સેર—છોટી૦
આશુક માશુક મીલ રહે, ખીલ રહે રજનીચંદ;
છાયો જોબન બાગમેં, મદન ગુલાબી રંગ—છોટી૦

ગ્રંબકલાલ— ૫

સંસારે સાચું દામનું નામ, માત્ર એક દામ દામને દામ.
વાહ ભાઈ દામ, વાહ ભાઈ દામ—સંસારે.
દામવંત તે સહુથી ડાહ્યો હોય સહેને હુકમ;
દામવંતના દ્વારે જઈ સહુ, સો સો ભરે સલામ-વાહ.
પંડિત કાજી પ્રવીણ પુરાણી, રાજા રંક તમામ;
વેદ વકીલને વેશ્યા સર્વે, દામની પાસે ગુલામ—વાહ.

લાડવઈ— ૬

ક્યાંયે સરખી સમાણી જોડી ના મળે,
સૂનો લાગે સંસાર, એળે જાએ અવતાર—ક્યાંયે.
ખીલી જોબન ફુલવાડી, પહેરી પચરંગી સાડી
ભ્રકુટી કમાન વાળી, મારી આંખડી અણિયાળી;
જોબનબહાર જાયરે—ક્યાંયે.
ચંપા કળી સુંદર સરસ, ભમરો સુગંધી ના લહે,
કંટક છતાં ગુલાબ કળિપર, ભમરજી રાજી રહે,

કસ્તુરી કાળા રંગની, ઉત્તમ સુગંધી છે ભરી.
હું છું રૂપાળી પદ્મણી તે મૂર્ખને પાલે પડી—સુ

લાડવાઈ— ૭

છોને કહેતા છટેલી રંગીલા મને—છોને
હું તો જોબનમાં ઘેલી બનેલી—રંગીલા મને૦
સાટીનની સાડીઓ કસબી ભરેલી કોર
સમજ્યું નહિં કોઇએ દીઠેલી
પોલકાંને ચોળીઓનો પાર નહિં મારે
લટકેથી લુંટી લાવેલી—રંગીલા મને૦
નવસેરા હાર સાચા મોતીના સુંદર
બંગડીઓ માણેક મઢેલી
લુંમણાંને ઝુમણાં લાડવાઈ પહેરતી
વિદ્યા હું પાકી ભણેલી—રંગીલા મને૦
મુંબઇનો હલવો સુરતની બરફી
તાજી તાજી ખાઉં પહેલી—રંગીલા મને૦

રત્નમાળા— ૮

બાળાલતા રૂખી જો, શી આ મંદમંદ ડોલે
નિર્લજ વાયુ તેની, ચુંબા આનંદ જો લે,
પવન સ્પર્શી ચુંબિત આ લતિકા;

હીસતી નિજ ગાત્રથી કંપિત હા,
કરતી કળી સ્મિતથી લાજ છતાં
મુખપટ ઘુંઘટ ખોલે—બાળાલતા.
દાડીમ ફળ જો પકવ આ, ફુટી રક્ત શાં દેખાય છે;
સખી-જાણે તરૂણી રતનપરે, સ્મર તીર ચિન્હ જણાય છે;
રત્ન—આ કેતકી કરવત સમી, વિરહી હૃદય જોતાં ચીરે;
સખી-ચંપા કળી દીપજ્યોતિસમ, વિયોગી જન જઇ જોઇ પરજળે
રત્ન—અલી જો અલી કલીથી, રતિ મંત્ર ગુપ્ત બોલે—બાળાલતા.

સખીઓ— ૬

મારી સજની તું ક્યાં રમી આવી રજની સાચુ બોલ બોલબોલ
રત્નમાળા—શાણી સહીયર, તું શીદને આળ ચડાવે કેડો છોડ છોડ છોડ
સખી—હમણાં વેણી ગુંથી હતી, હમણાં કેમ વીખરાણી ?
પરસેવો તને ક્યાં વળ્યો, તારી ભમ્મર ક્યાં ભીંજાણી—સાચું
રત્નમાળા—કાળો ભમરો શિર પર બેઠો, ઉરાડતાં ગભરાણી,
સાપોટે ઝટ છુટી ગઇ મારી ભમ્મર ત્યાં ભીંજાણી—કેડો
સખી—અધર ઉપર જો ડંખ ક્યહીં વળી, અંગ ઉઝરડા લાગ્યા !
એવો રસિયો કોણ મળાયો, તને કામ બાણ ક્યાં વાગ્યા—સાચું.
રત્નમાળા—પોપટડો પિંજરથી કાઢી, રમાડતી અતી રંગે,
ચતુરે મુજને ચાંચ મારી છે, સખીઓ મારે અંગે—કેડો.
સખી—કસ્તુરી તારા અંગે મ્હેકે, કુસુમ કળીનાં હારો.
નંદન રંગાં છે નાચી નવેલી, રળીયો કામણગારો—સાચું

રત્નમાળા—ચંદ્ર સરોવર ન્હાવા ગઈ'તી ત્યાંટે મળ્યો એક માળી,
ભાગ ભરીને ગજરા આપ્યા. હું તો ત્યાંથી કાર્ટ.—કેડો.

રત્નમાળા— १०

લેશો સેવા સ્વામીજી આ સ્વીકારી.
જયંત..................હર્ષ ધારી.
રત્નમાળા—નમન મસ્તક મણિતેજ તેજધારી ચર્ણું લઉં પખાળી-લેશો:
મધુર વચન મધુધારા, પ્યાલા ધ્યો મધુપર્ક ધારી;
અર્પુ દભાસન પ્રાણાત્મા બીછાવી,
કરૂં કરપુટ અંજલીથી સેવા ભાવી, હર્ષધારી

શુક્રાચાર્ય— ११

નિજક્ષાત્ર ધર્મ ઉર ધારી,
સુભટ કટક શસ્ત્ર સજીને,
રણાંગણયુદ્ધ વિચારી-નિજ.
છેદી ભેદી શત્રુ ભૂમિતળમાં,
વિજય કીર્તિ વર ભારી—નિજ.
અખંડપ્રચંડબળ ખંડન કરીએ,
અસુર અરિગણ મારી નિજ.

નારદ— १२

કાયર તે નર સમજો જે કરમે કરમ મુકી ફરતા,
નસીબ માની બેસી રહેનાર, ઠીક રડવડતા—કાયર૦
ઉદધી અંદર ઉતરતા તે, મોતી પામી નિકળતા,

તીરે રહી જોનાર તમાસો, નહિ કોડી મેળવતા,
નાનું બાળક બણતાં પંડિત, પાણુ વધે છે દોરી;
ભાગ્ય કસોટી ઉદ્યમ કરીને, તજી નિરાશા ઝોળી—કાયરં

રત્નમાળા— ૧૩

કુમ કુમને પગલે રંગ ભુવનમાં,
રસિક કુંવર તમે આવો.

જયંત—ગજગમની પદમણી રતિરમણી;
પ્રિયા અનંગ રંગમાં મ્હાલો.

રત્નમાળા—મણિ મુકતાનોહાર રસીલા,
તમ કંઠે સોવરાવું;
અંગ ઉમંગ જોબન બાજઠપર,
પાતળિયા પધરાવું—કુમ કુમ.

જયંત—ગોર ગુલાબી ગાલપર, સુંદર બિંદુશ્યામ;
માનો ચંદ્ર બીછાવીને, બેઠા શાલિગ્રામ.

રત્નમાળા—.... .... કુમ કુમને.
બાળા જોબન મંદિરે, મદન રાજનો મહેલ;
અણુમૂલ મોતી માનુની, સમજો શાણા છેલ-કુમ કુમને

રત્નમાળા— ૧૪

જાઓજી રાજ ! તમથી હારી,
જયંત-શરમાઓ ન પ્યારી;

પુષ્પ વેણી લઉ સમારી,

રત્નમાળા—ઠગાઈ તમારી.—જાઓ.

જયંત—શાગમાં શ્રમ બિંદુ ચંદ્રક ભાલ પરજો પ્યારી,

અંકિત કપોલ ચંદન હંસ મુક્તા ધારી;

ચુમતા મન કરતા ભરમાયા જોઈ વારી,

રત્નમાળા—લાજ શું વિસારી,—જાઓજી

૬૫

જયંતી--

વધ કીધો તેં વીર મારો જે ગુણીયલને મદુ સારો—વધ.

રત્નમાળા—

નથી વાંક જરા કાંઈ મારો નયુદલ તમ વીર ઠગારો

રંગ ભૂવનમાં બેઠી હતી ત્યાં આવી અડપલું કરી ગયા,

ચુંબન કરી ભરી અંક મીલાવી, મોહન મનડું હરી ગયા—નથી.

જયંતી—

વસંત જોબન કુલવાડીમાં ભુલો પડી ગયો ભમરો

લાલચ આપી તે લલચાવે,—મંધુ ડાહ્યો ડમરો—વધ.

રત્નમાળા—

શરમાળો મને સાન કરીને કચુકીની કસ છોડી

હૃદય ધરાપર થન થન નાચ્યા, લાજ શરમ સહુ તોડી—નથી.

જયંતી—

વદનચંદ્ર છબી રતી લજાવે ભ્રગુટી કામણગારી
બંધુ મારા સરલ હૃદયનો, કળા અજબ છે તારી. વદ.

લાડવઈ— ૧૬

હું ચાલું લટકતી ચાલે, છેગા ફુલ છડીઓ આલે;
ખાવું ખીસ્સામાં ઘાલે, પૈસા વાપરવા આલે,
રંગીલી ખીલતી જુવાની..........................

ત્રંબક—(સ્વગત) નક્કી નવી નામી જવાની;

લાડવઈ—ગોરી મદન મદન સદનમાં મ્હાલે,

ત્રંબક—(સ્વગત) મન મોહ્યું ગુલાબી ગાલે—હું ચાલું.

૧૭

ફરશુરામ–ગોળ ખાઓ લ્યો ત્રંબક તડાકીયા,

ત્રંબક—લાવો લાવો ફરશુરામ ફડાકીયા

ગોર—બંને જુઠ્ઠાને ભુચ્ચા હડાકીયા–ગોળ ખાઓ.

ફરશુરામ–કન્યામાં કંઈએ કેશુ નથી. તમે હૈયામાં ફિકર ધારજો,

ત્રંબક—વર છે રૂપાળો વિદ્વાન વરણાગીયો;

કામદેવ કેરો અવતારજો–ગોળ ખાઓ૦

ગોર—જોશીને વેદ ભણ્યા વેવાઈ હોંસીલા,

ઘડીઆં લગન નિરધારજો;

ચોરા મધારજો મળજો મંડપમાં,

આનંદ આવશે અપારજો–ગોળ ખાઓ૦

ચારાંગના — ૧૮

થાંવરી સુરતપે મગ્રે વારી બલમા.
વારી બલમા બલીહારી બલમા—થાંવ.
નયનોકી તીરછી મારી કટારી,
લગી કલેજે આરપાર;
ઇશ્કકા બોલે જખમ લગાહે,
આકે મીટાદે બેકરારી બલમા—થાંવ.

નારદ— ૧૯

સફળ છે સંતની સાચી કમાઈ (૨)
સંતની સંગત ભવ જળ તારણુ,
વેદ પુરાણે ગાઈ.... ... .સફળ છે૦
ધ્રુવ પ્રહ્‌લાદને અંબરીષ રાજા,
ભક્તિ ધ્વજા ફરકાઇ ....સફળ છે૦

રત્નમાળા— ૨૦

સુખદ નંદન વન વિહાર ઉપવન,
શુદ્ધ સુર સરિતા જળ સુર સિચન કોકન,
નજરા નજરાય યમડર દુઃખ વિપત્તિ,
સુવાની જીંદગાની રહે સ્વર્ગે સદા બની.—સુખદ૦

લક્ષ્મી— ૨૧

બીજલી ચમકે બાદલમાં, ચંદા છુપે નભમંડલ,
બરસાકી ઝાઈ ઝડીયાં તરસાવેગી મનમોહન—બીજલી

બંસરી અધરપર રાજે, બજાવે શ્યામળો સુંદર,
હાથમેં ફુલ છડી છાજે, કાને મકરાકૃત કુંડળ–બીજલી.
તિલક કેસરી ભાલે, માલા વૈજંતી મોહન
સાંવરી સુરતપેં વારી, રંગીલા લાલ લોચન–બીજલી.

સખીઓ:–– ૨૨

લાડકડી તારા લાડકોડ સૌ પુરા કરશે કંથ,
સખી તું શીખજે પ્રેમનો પંથ ગ્રંથ (૨)–લાડકડી.
પ્રિયતમ જ્યારે મંદિર પધારે સામી લેવા જાજે.
સ્નેહ પુષ્પથી શ્યામ વધાવી પતિ ગુણ ગીતા ગાજે
ચરણ પખાલી પ્રાણનાથનાં વિજગુણે વાયુ વાજેરે-લાડકડી.

લક્ષ્મી––હું છુ નાની નાર નવેલી, પ્રથમ શરમ બહુ આવે
છબીલો કહિ છણકાઈ જાયને, સુજને નહિ બોલાવે
ચાલાકી બતલાવો એવી કે, રસીયો મને રીઝાવેરે–લાડ૦

ત્રિપુ–– ૨૩

આનંદ થાયે અંતરમાં સુજને
આજ છબી જોઇ––આનંદ.
સાગર તનયા શુચી રત્ન સમાન
સુશૃંગારનો જે સાર સુખકાર
અમીધાર પારાવાર––આનંદ.

લક્ષ્મી–– ૨૪

જાઓ જાઓ ના સતાવો, ઠગારા છબીલા છેલ
આવા રહો અલબેલા અડશોમાં–જાઓ૦

અંક ભર્યાના સમખાઓ તો સાચી વાત સમજાવું
મન મોહન કાળા છો અડતાં હું કાળી થાઉં—આધા૦
વિષ્ણુ-તું મુજને અડતાં શ્યામ બેન હું કેમ ન થાઉં ગોરો
ફરી મળતાં રંગ અદલા બદલી તુજતોરો મુજમોરો—આ૦

વિષ્ણુ— ૨૫

ભક્તને આધિન હું ભગવાન
કથે છે વેદ વચન ગુણગાન—ભક્ત૦
ભક્ત છે મારા નેત્રના તારા
ભક્ત છે મારા અમીના ધારા
મમ વચન સત્ય પ્રમાણુ—ભક્ત૦
પ્રહર અષ્ટ કરૂં રક્ષા તમારી
આશ પુરી કરૂં દીલમાં ધારી
નિર્ભય વસો સુખ ધામ—ભક્ત૦

લાડવઇ— ૨૬

આનંદ મંગલ ગાઓ પરણાવી લેશું લ્હાવો
મારી વેવાણુ રસીલી જોડી શોભશે
સુરજ-નિરખી કન્યા જોશો મુખ જોઇને તાકી રહેશો
લાડવઇ-મારી વ્હેવાણુ—
વીજળાશંકર-વાહ ઠીક મળ્યું આ ટાણું
એક ધોળું બીજું કાળું
મળી વેવાઇને વેવાણું
ફેરા ફેરવોને ઝટ

લાડવાઈ—મારી વેવાણુ

ત્રંબક—ફડાકીયા તમે જોશો, હોળીને હ્હાડે રોશો

જાન જોડીને હું આવું દુનીયામાં ડંકો વાગશે

લાડવાઈ—મારી વેવાણુ

ફરશુરામ—તડાકીયા કહું તમને અતિ ઉમેદ મનમાં અમને

વાજા વગડાવું જોજો ફરશુરામનો ફડાકો

લાડવઇ—મારી વેવાણુ—

જયંત— ૨૭

મનની બધી મનમાં રહી, આ જીંદગી એળે ગઇ.

કેદી થઈ અલી કમળમાં;

થતો મુક્ત ઉદયે ભાનુના.

મુજ ભાગ્ય વિધ પલટયો;

કોને કહું જઇ આ બીના. મનની૦

બીજો અંક સમાપ્ત.

ત્રીજો અંક.

સર્વ દેવો— ૨૮

જય જય શચી પતિ મહારાજ,
ત્રિભુવન મંડળના શિરતાજ.
બળ પ્રતાપ અમાપ જામો,
કીર્તિયશ અપાર પામો—જય.
સર્વે નામી સહુ કીર્તિમાન,
આશિષ અર્પે વિજયવાન—જય.

સુરાંગના— ૨૯

સોતન ઘર ન જારે મોરે સૈયાં,
બેરન ઘર ન જારે—મોરે૦
સોતનકે સંગ પ્રીત લગાઈ,
રતિયા ગવાંઇરે—મોરે૦
સોતન મુજે બડી દુખદાઈ
જીયા જલાવેરે—મોરે૦

વામન— ૩૦

અમૃતથી પણ અતિ મીઠી લાગે માત પીતાની સેવા,
જનની જનકના પદ પૂજન જે મધુરા મધુરા મેવા—અ૦
સ્નાન ધ્યાન સંધ્યા તરપણ કરી અગ્નિ હોમ સુધારે
પ્રેમે ન પુજે માત પીતા પદ (૨) વૃથા વખતતે ગાળે (૨) અ

માતા દેવી પાર્વતી, પીતા શીવ મહાદેવ
અપુત પુત્ર સંસારમાં, કરે પીતૃ પદ સેવા-અ૦

ત્રંબક— ૩૧

કરી છેતરપિંડી કન્યા લુચ્ચી પરણાવી
જાઉં, ફરિયાદ કરૂં છું દરબારમાં;

ફરશુરામ-ચંદરીયો, શંકરીયો વર છે કાણો,
તલતારૂં તપાસ પળવારમાં.

ત્રંબક—કેતોતો કન્યા છે. ચંપાની પાંખડી;

ફરશુરામ—કામદેવ જેવાની ફુટેલી આંખડી;

ત્રંબક—લુચ્ચાના પીર તને, જાણ્યો ફડાકિયા,

ફરશુરામ—ઠગ છે પાટણનો તું ત્રંબક તરાકીયા;

ત્રંબક—ચુપ, ચુપ, ચુપ.

ફરશુરામ, જા, જા, જા,

ગોર—અહી નથી ધરાળ કે ઉલાળમાં-કરી.

રત્નમાળા— ૩૨

રજની અપાર દુઃખની સ્વામી ગઈ વીતી.
ઉષા આનંદની આ જુઓ કેવી શોભતી;
હર, વૃક્ષ, પત્ર, પુષ્પ, આ ખીલે, હસે, ઝુલે,
પશુ મધુર પક્ષી ગાનથી ડાળી ડાળી ઘુમે

જયંત—ઘટ માળ ભાગ્યની એ રીત ભરાઇ પળ પછી,
થઈ ખાલી ફરી ફરી ભરાઇ, વળી ઢળી જતી-રજની

રત્નમાળા— ૩૩

હું ચતુરા ચિતના ચિંતામણિ, માનુનીના મંગળ સ્ંગાર;
આપ પ્રિતમ વર કલ્પતરૂ, તો હું છાયા રૂપ સદા થનાર

જયંત—તું છે ભૂતળની વિશુદ્ધ ચંદા, મુજ મન સાગર ઉછાળનાર
મુજ દરિદ્રની તું લક્ષ્મી, મુજ હૃદય કમળમાં બિરાજનાર;

રત્ન—આપ વસંતના વાયુ સુગંધિત, તો હું સુગંધી સહુવસનાર.
ભલે મળ્યા મુજ ભાગ્ય યોગથી, મનવાંચ્છિત ફળના દાતાર

વૈરાટ સ્વરૂપ દર્શન.

નારદ— ૩૪

ધન્ય છે રાજા બલિ, કીર્તિ કમાયો ભવરણે,
લીધો બટુક અવતાર વામન, વિષ્ણુએ તુજ કારણે
સંસાર સઘળો જાય છે જે વિશ્વ પતિને બારણે,
છડીદાર થઇ બેઠા પ્રભુ, બલવાન બલિને બારણે,

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः